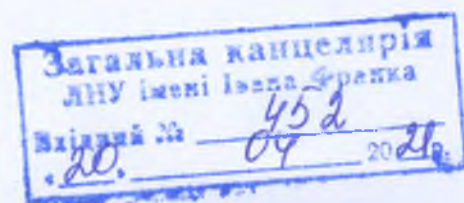

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Білоусової Роксани Зіновіївни
«ТЕРМІНИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ
(системно-структурна організація)»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук за спеціальністю
10.02.01 – українська мова

В епоху розгортання потенціалу інформаційного суспільства, суспільства знань українське бібліотекознавство і бібліографознавство здійснило впевнений перехід до інформаційно-технологічних інновацій, що безпосередньо вплинуло на галузеву термінологію. Для цієї сфери властива міждисциплінарність в межах наук документно-комунікаційного циклу, статус бібліографічної метатеорії в системі наук. Українська бібліотечно-бібліографічна термінологія (УББТ) початку ХХІ ст. є важливою частиною термінофонду української мови і становить розгалужену й чітку систему найменувань, об'єднаних у тематичні групи лексики. Вона постійно й інтенсивно поповнюється новими термінами, втрачає неактуальні. Ці кардинально протилежні і водночас взаємозумовлені явища пов'язані з мовними аспектами розвитку фахової терміносистеми та позамовними, передусім тими, що виникли внаслідок активного впровадження інформаційних технологій у всі сфери бібліотечної і бібліографічної теорії і практики. Актуальність дослідження полягає в розвитку й розширенні теорії українського термінознавства, виявленні особливостей термінотворення і терміновживання у період зміни технологічної моделі діяльності галузі, динаміки розвитку лексичної системи української мови загалом (системної організації, структури, складу мовних одиниць).

Метою роботи визначено проведення лінгвістичного дослідження української терміносистеми бібліотекознавства та бібліографознавства. Змістовність, глибина та подальше розв'язання поставлених дисертанткою завдання свідчить про масштабність і системність наукового дослідження, розуміння органічного зв'язку розвитку поняттєвого апарату і його термінологічного супроводу. Серед завдань знаходимо: встановити особливості розвитку УББТ упродовж ХХ – початку ХХІ ст.; проаналізувати основні типи системних зв'язків у межах УББТ; описати основні лексико-семантичні процеси в системі сучасної УББТ й охарактеризувати парадигматичні та синтагматичні зв'язки між ними; виявити специфіку словотворення в межах УББТ; визначити правописні засади, необхідні для унормування та лексикографічної кодифікації новітніх термінів.

Дисертантка визначила наукову новизну роботи в тому, що вперше в українському мовознавстві здійснено лінгвістичне дослідження української терміносистеми бібліотекознавства та бібліографознавства з урахуванням мовних та позамовних чинників. Теоретично обґрунтовано засади творення фахової терміносистеми, проаналізовано причини динаміки формування термінофонду, процеси семантичної диференціації та специфіки функціонування термінів, актуалізації терміносистеми під впливом впровадження інформаційних технологій.

Дисертаційне дослідження виконане в межах відповідає науковому напряму кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка “Українська мова у просторі і часі: лінгводидактичний, прагматичний та культурологічний аспекти” (реєстраційний номер 0118U000618), що дає підстави стверджувати, що воно відповідає потребам українського термінознавства.

Варто відзначити вагому джерельну базу дослідження, яка охоплює сучасні українські сучасні термінологічні словники та довідники УББТ,

галузеві довідкові видання, спеціальні та загальнономвні словники, загальні та галузеві енциклопедії, статті, монографії та дисертації.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить поєднання загальнонаукових методів та спеціальних методик і підходів до вивчення закономірностей та особливостей функціонування УББТ. Робота продемонструвала дієвість обраного методологічного інструментарію. Продуманий вибір шляхів наукового дослідження дав змогу здобути репрезентативні результати та зробити адекватні висновки.

Логічною і теоретично обґрунтованою виглядає структура роботи, кожен розділ якої містить теоретико-прикладні розроблення й узагальнення.

Методологічно вдалим підходом до вивчення формування і розвитку галузевої термінології став перший розділ роботи – **«Українське бібліотекознавство та бібліографознавство ХХ – початку ХХІ століть: становлення та еволюція галузей»**, у якому висвітлено діяльність Бібліотечних і Бібліографічних комісій Наукового товариства імені Шевченка і Всеукраїнської академії наук, бібліотечно-інформаційну діяльність українських установ на початку ХХІ ст., здобутки сучасної української фахової термінографії, теоретико-методологічні засади дослідження термінології українського бібліотекознавства і бібліографознавства. Аналіз розвитку теорії і практики сучасного українського бібліотекознавства та бібліографознавства дав обґрунтовані підстави для визначення впливу виробничо-технологічних чинників на формування спеціальної термінології.

Предметом уваги дослідниці в другому розділі, який має назву **«Тематична класифікація і лексико-семантичні процеси в системі української термінології бібліотекознавства та бібліографознавства»**, стало визначення таких вагомих виявів системних зв'язків у термінології, як гіперо-гіпонімічні відношення між українським бібліотекознавчими та бібліографознавчими термінами. Встановлено видові особливості синонімії,

антонімії, полісемії. Розгалужені парадигматичні та синтагматичні зв'язки між термінами УББТ зумовлюють яскраво виражені лексико-семантичні процеси. Вивчення термінологічних рядів синонімів в сучасній УББТ дає підстави стверджувати про збереження основних синонімічних груп, з іншого – кардинальні якісні та кількісні зміни. Полісемія в УББТ реалізується насамперед завдяки метафоричному переосмисленню загальноживаної лексики. Пропоноване дослідження є першою спробою в українському мовознавстві комплексного опису паронімів в УББТ.

Дослідження системності термінології на лінгвістичному рівні реалізується у використанні спеціалізованих морфолого-словотвірних засобів. Цим питанням присвячено третій розділ – **«Структурно-словотвірна характеристика української термінології бібліотекознавства і бібліографознавства початку ХХІ ст. та засади її унормування»**. У цьому розділі висвітлено частиномовну характеристику термінів українського бібліотекознавства та бібліографознавства, продуктивність творення термінів за допомогою морфологічного, неморфологічного, аналітичного способів. Науковий і практичний інтерес становить вирішення питань кодифікації фахової термінології, зокрема щодо унормування правописних засад. Констатовано, що освоєння термінів-новотворів не мають належної критичної лінгвістичної оцінки, об'єктивного вивчення, фахових рекомендацій про доцільності їх уживання. Новітні процеси термінотворення потребують чіткого правописного регламенту.

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих Р.З. Білоусовою результатів дослідження, хочемо зауважити кілька моментів, що потребують додаткових уточнень та обґрунтування.

1. Незважаючи на те, що в дисертації ґрунтовно висвітлено роботу Бібліотечної і Бібліографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка, Бібліотечної і Бібліографічної комісії при Всеукраїнській академії наук, які створили авторитетні, визнані науковою спільнотою в Україні та за кордоном

зразки наукової, практичної, науково-видавничої діяльності у сфері українського бібліографознавства та бібліотекознавства, ввели фахову термінологію в український науковий простір ще на початку ХХ ст., дисертантка датує початок формування національного українського бібліотеко- та бібліографознавства 1991 роком (с. 2; 39). При цьому авторка констатує, що у 1920-х роках уже були терміни: *україніка, українська книга, національна бібліографія* (с. 40). Ці терміни не могли б виникнути, якби не було самих наукових явищ.

2. Характеризуючи гіперо-гіпонімічні відношення терміна *каталог*, дисертантка класифікує його гіпоніми за низкою ознак: за цільовим призначенням, за формою побутування (с. 80). Вважаємо, що серед названих термінів до гіпонімів, яким властива спільна ознака «форма побутування», належить тільки один термін - *картковий каталог*. Адже форма носія інформації – це спеціальна конструкція матеріального носія, яка забезпечує виконання документом його основної функції. До каталогів, поєднаних ознакою «матеріальна форма носія», можна було б віднести ще *книжковий каталог, аркушевий каталог*. Решту із вказаних у дисертації термінів поєднує ознака «спосіб створення матеріального носія»: *друкований каталог, фотографічний каталог, електронний (віртуальний) каталог*. Адже спосіб створення матеріального носія визначається дією або сукупністю дій, які застосовуються під час запису інформації на матеріальному носії (висікання, тиснення, різьба, зафарбовування, перфорування, фотохімічний, електромагнітний, оптичний, електронний, механічний, ручний). Таку ж невідповідність спостерігаємо й під час аналізу гіпероніму *бібліотечний каталог* та його численних гіпонімів – назв каталогів (с.81).

3. Використання термінів *листовий каталог, блок-картковий (листовий) бібліотечний каталог* (с. 81, 242, 258,) як ілюстрацію до основного тексту, а також в самому тексті «...*листовий каталог і блокнотний каталог* 'застаріла форма каталога; складається з окремих

листів компактного паперу...» (с. 94) викликає заперечення. СУМ тлумачить слова *лист*, *листовий* як ботанічні терміни - *лист* (мн. *листя*), *листовий* (виготовлений з *листя*) або як технічні терміни - *лист заліза*, *листовий стан*.

У сфері бібліотечної, бібліографічної, видавничої справи на позначення паперу певного формату використовується термін *аркуш* та його деривати (*титульний аркуш*, *аркушеве видання*, *аркушевий каталог*, *авторський аркуш*, *друкарський аркуш*, *аркушат*). Лексема *аркуш* (п. *arkusz* від лат. *arkus* дуга, лук, арка) належить до давніх запозичень, утворених за допомогою семантичного способу: за словом закріпилося нове значення "папір" за зовнішньою подібністю дуги, арки до згорнутого сувою, що сушиться.

4. Вважаємо, що розгляд питань генетичного походження термінів бібліотекознавства і бібліографознавства суттєво посилило б системний підхід до висвітлення сучасних процесів термінотворення і терміновживання. На зламі епохи традиційних бібліотечно-бібліографічних технологій під впливом глобального поширення комп'ютерних технологій було б доцільно простежити за процесами адаптації нових та архаїзації усталених фахових термінів, утворених на ґрунті англійської, інших національних мов чи класичних мов.

Однак висловлені тут побажання і зауваження, безперечно, не мають принципового характеру, не применшують наукової цінності дисертаційної роботи та не впливають на її високу оцінку.

Водночас підкреслимо, що дисертаційна робота Р. З. Білоусової є завершеним самостійним дослідженням, виконана на високому науковому рівні, містить нові науково обґрунтовані результати та має практичне значення. Автореферат повністю відповідає змісту дисертації, висновки всебічно вмотивовані. Ступінь наукової новизни, теоретична і практична цінність, достовірність отриманих результатів і рекомендацій, актуальність теми дослідження дають підстави зробити висновок, що кандидатська дисертація «Терміни бібліотекознавства та бібліографознавства в українській

мові кінця XX – початку XXI століття (системно-структурна організація)» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), що висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка, Білоусова Роксана Зіновіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»

М.В.Комова

Підпис М.В. Комової засвідчую

Вікторія Сидорук *Р.Бурлаковська*

